Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 21ης Οκτωβρίου 2021 *

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινωνική πολιτική – Ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία – Οδηγία 2000/78/ΕΚ – Απαγόρευση διακρίσεως λόγω αναπηρίας – Άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α' – Άρθρο 4, παράγραφος 1 – Άρθρο 5 – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρα 21 και 26 – Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία – Καθήκοντα ενόρκου σε ποινική δίκη – Τυφλό άτομο – Πλήρης αποκλεισμός της συμμετοχής του σε ποινικές υποθέσεις»

Στην υπόθεση C-824/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Varhoven administrativen sad (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Βουλγαρία) με απόφαση της 31ης Οκτωβρίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 12 Νοεμβρίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

TC,

UB

κατά

Komisia za zashtita ot diskriminatsia,

VA,

παρισταμένης της:

Varhovna administrativna prokuratura,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Arabadjiev, πρόεδρο του πρώτου τμήματος, προεδρεύοντα του δευτέρου τμήματος, I. Ziemele, T. von Danwitz (εισηγητή), P. G. Xuereb και A. Kumin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

* Γλώσσα διαδικασίας: η βουλγαρική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η VA, παρασταθείσα αυτοπροσώπως,

– η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,

– η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον L. Inez Fernandes καθώς και από τις A. Pimenta, J. Marques και P. Barros da Costa,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον D. Martin και την N. Nikolova,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 22ας Απριλίου 2021,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 5, παράγραφος 2, της Συμβάσεως των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, που εγκρίθηκε στο όνομα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2010, L 23, σ. 35, στο εξής: Σύμβαση του ΟΗΕ), καθώς και του άρθρου 2, παράγραφοι 1 έως 3, και του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ 2000, L 303, σ. 16).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ, αφενός, των TC και UB και, αφετέρου, της Komisia za zashtita ot diskriminatsia (Επιτροπής καταπολεμήσεως των διακρίσεων, Βουλγαρία) και της VA σχετικά με την απόφαση της εν λόγω επιτροπής να επιβάλει πρόστιμα στους TC και UB, ενεργούντες υπό την ιδιότητα του προέδρου δικαστηρίου και του δικαστή ποινικού τμήματος, λόγω δυσμενούς διακρίσεως σε βάρος της VA, ενόρκου του τμήματος αυτού.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

3 Η Σύμβαση του ΟΗΕ ορίζει στο άρθρο 1 τα εξής:

«Ο σκοπός της παρούσας σύμβασης είναι η προώθηση, προστασία και διασφάλιση της πλήρους και ισότιμης απόλαυσης όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών από όλα τα άτομα με αναπηρία και η προάσπιση του σεβασμού της έμφυτης αξιοπρέπειάς τους.

Στα άτομα με αναπηρία περιλαμβάνονται τα άτομα με μακροχρόνιες σωματικές, ψυχικές, νοητικές ή αισθητηριακές αναπηρίες, οι οποίες, σε συνδυασμό με διάφορα εμπόδια, μπορεί να δυσχεραίνουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία σε ισότιμη βάση με τα άλλα άτομα.»

4 Κατά το άρθρο 5 της Συμβάσεως αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ισότητα και απαγόρευση διακρίσεων»:

«1. Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν ότι όλα τα άτομα είναι ίσα ενώπιον και βάσει του νόμου και δικαιούνται ίση προστασία και ίση κάλυψη του νόμου χωρίς καμία διάκριση.

2. Τα συμβαλλόμενα κράτη απαγορεύουν κάθε διάκριση λόγω αναπηρίας και εγγυώνται στα άτομα με αναπηρία ισότιμη και αποτελεσματική νομική προστασία από κάθε μορφής διάκριση.

3. Για την προάσπιση της ισότητας και την εξάλειψη των διακρίσεων, τα συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν την παροχή εύλογων διευκολύνσεων.

4. Ειδικά μέτρα που είναι απαραίτητα για να επιταχυνθεί ή να επιτευχθεί στην πράξη η ισότητα των ατόμων με αναπηρία δεν θεωρείται ότι συνιστούν διάκριση βάσει των όρων της παρούσας σύμβασης.»

5 Το άρθρο 27 της Συμβάσεως του ΟΗΕ, με τίτλο «Εργασία και απασχόληση», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να εργάζονται σε ισότιμη βάση με τα άλλα άτομα. Αυτό περιλαμβάνει και το δικαίωμα να κερδίζουν τα προς το ζην με εργασία την οποία επιλέγουν ή αποδέχονται ελεύθερα στην αγορά εργασίας και σε εργασιακό περιβάλλον ανοικτό, δεκτικό και προσβάσιμο στα άτομα με αναπηρία. Τα συμβαλλόμενα κράτη διασφαλίζουν και προωθούν την άσκηση του δικαιώματος στην εργασία και για τα άτομα που αποκτούν αναπηρία κατά τη διάρκεια της απασχόλησής τους, λαμβάνοντας τα αναγκαία μέτρα, περιλαμβανομένων των νομοθετικών, που μεταξύ άλλων έχουν ως στόχο:

α) να απαγορεύσουν τις διακρίσεις λόγω αναπηρίας όσον αφορά τα ζητήματα που σχετίζονται με όλες τις μορφές απασχόλησης, περιλαμβανομένων των όρων πρόσληψης και απασχόλησης, διατήρησης της απασχόλησης, επαγγελματικής ανέλιξης και συνθηκών ασφαλούς και υγιεινής εργασίας·

[…]».

Το δίκαιο της Ένωσης

6 Οι αιτιολογικές σκέψεις 16, 20, 21 και 23 της οδηγίας 2000/78 έχουν ως εξής:

«(16) Η θέσπιση μέτρων για την αντιμετώπιση των αναγκών των ατόμων με ειδικές ανάγκες στον εργασιακό χώρο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω ειδικών αναγκών.

[…]

(20) Πρέπει να προβλέπονται κατάλληλα μέτρα, δηλαδή μέτρα αποτελεσματικά και πρακτικά για τη διαμόρφωση της θέσης εργασίας ανάλογα με τις ειδικές ανάγκες, παραδείγματος χάριν με τη διαμόρφωση του χώρου ή με προσαρμογή του εξοπλισμού, του ρυθμού εργασίας, της κατανομής καθηκόντων ή της παροχής μέσων κατάρτισης ή πλαισίωσης.

(21) Για να διαπιστώνεται αν τα εν λόγω μέτρα συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση, πρέπει να λαμβάνεται ιδίως υπόψη το οικονομικό και άλλο κόστος που επιφέρουν, το μέγεθος και οι οικονομικοί πόροι του οργανισμού ή της επιχείρησης και η διαθεσιμότητα δημοσίων πόρων ή οιασδήποτε άλλης ενίσχυσης.

[…]

(23) Σε πολύ περιορισμένες περιπτώσεις, η διαφορετική μεταχείριση μπορεί να δικαιολογείται όταν ένα γνώρισμα που συνδέεται με το θρήσκευμα ή τις πεποιθήσεις, με μια ειδική ανάγκη, την ηλικία ή το γενετήσιο προσανατολισμό, συνιστά ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο σκοπός είναι νόμιμος και η επαγγελματική προϋπόθεση ανάλογη. Οι περιπτώσεις αυτές πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στις πληροφορίες που παρέχουν τα κράτη μέλη στην Επιτροπή.»

7 Κατά το άρθρο 1 της ως άνω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Σκοπός»:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη.»

8 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Η έννοια των διακρίσεων», ορίζει τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο·

[…]».

9 Το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην [Ευρωπαϊκή Ένωση], η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά:

α) τους όρους πρόσβασης στην απασχόληση, την αυτοαπασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, συμπεριλαμβανομένων των προαγωγών,

[…]

γ) τις εργασιακές συνθήκες και τους όρους απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων και των αμοιβών,

[…]».

10 Το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/78, το οποίο φέρει τον τίτλο «Επαγγελματικές απαιτήσεις», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Κατά παρέκκλιση του άρθρου 2 παράγραφοι 1 και 2, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται σε ένα από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, δεν συνιστά διάκριση όταν, λόγω της φύσης των συγκεκριμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων ή του πλαισίου εντός του οποίου διεξάγονται αυτές, ένα τέτοιο χαρακτηριστικό αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο στόχος είναι θεμιτός και η προϋπόθεση είναι ανάλογη».

11 Το άρθρο 5 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Εύλογες προσαρμογές για τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες», ορίζει τα εξής:

«Για να εξασφαλισθεί η τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης έναντι προσώπων με ειδικές ανάγκες, προβλέπονται εύλογες προσαρμογές. Αυτό σημαίνει ότι ο εργοδότης λαμβάνει τα ενδεδειγμένα μέτρα, ανάλογα με τις ανάγκες που παρουσιάζονται σε μια συγκεκριμένη κατάσταση, ώστε το πρόσωπο με ειδικές ανάγκες να μπορεί να έχει πρόσβαση σε θέση εργασίας, να ασκεί ή να προάγεται στο επάγγελμά του, ή προκειμένου να του παρέχεται εκπαίδευση, αρκεί τα μέτρα αυτά να μη συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση για τον εργοδότη. Η επιβάρυνση δεν είναι δυσανάλογη όταν αντισταθμίζεται επαρκώς με μέτρα λαμβανόμενα στο πλαίσιο της πολιτικής ενός κράτους μέλους υπέρ των ατόμων με ειδικές ανάγκες.»

Το βουλγαρικό δίκαιο

12 Το άρθρο 6 του Συντάγματος (DV αριθ. 56, της 13ης Ιουλίου 1991), όπως ίσχυε στη διαφορά της κύριας δίκης, ορίζει τα ακόλουθα:

«(1) Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι όσον αφορά την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματά τους.

(2) Όλοι οι πολίτες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου. Απαγορεύεται κάθε περιορισμός των δικαιωμάτων και η χορήγηση οποιουδήποτε προνομίου λόγω φυλής, ιθαγένειας, εθνοτικής καταγωγής, φύλου, προελεύσεως, θρησκείας, μορφώσεως, πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων, προσωπικής ή κοινωνικής θέσεως ή περιουσιακής καταστάσεως.»

13 Κατά το άρθρο 48 του εν λόγω Συντάγματος:

«(1) Οι πολίτες έχουν δικαίωμα στην εργασία. Το κράτος μεριμνά για τη δημιουργία των προϋποθέσεων για την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος.

(2) Το κράτος δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την πραγμάτωση του δικαιώματος στην εργασία των ατόμων με σωματική και ψυχική αναπηρία. […]»

14 Από το άρθρο 4, παράγραφος 1, του Zakon za zashtita ot diskriminatsia (νόμου περί προστασίας από τις δυσμενείς διακρίσεις, DV αριθ. 86, της 30ής Σεπτεμβρίου 2003), ως είχε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος περί απαγορεύσεως των διακρίσεων), προκύπτει ότι απαγορεύεται κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση που βασίζεται, μεταξύ άλλων, στην αναπηρία.

15 Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, σημείο 2, του νόμου περί απαγορεύσεως των διακρίσεων:

«Δεν συνιστά διάκριση:

[…]

2. η διαφορετική μεταχείριση ατόμου η οποία βασίζεται σε χαρακτηριστικό σχετιζόμενο με έναν από τους λόγους που προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, εφόσον το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, λόγω της φύσεως μιας εργασίας ή μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας ή των όρων εκτελέσεως αυτής της εργασίας ή της δραστηριότητας, και εφόσον ο σκοπός αυτός είναι θεμιτός και η συγκεκριμένη προϋπόθεση δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο».

16 Το άρθρο 66 του Zakon za sadebnata vlast (νόμου περί οργανώσεως των δικαστηρίων, DV αριθ. 64, της 7ης Αυγούστου 2007), ως είχε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος περί οργανώσεως των δικαστηρίων), προβλέπει ότι, στις περιπτώσεις που προβλέπονται από τον νόμο, στη σύνθεση του δικαστηρίου που επιλαμβάνεται υποθέσεως σε πρώτο βαθμό περιλαμβάνονται και ένορκοι, οι οποίοι έχουν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους δικαστές.

17 Κατά το άρθρο 67, παράγραφος 1, του νόμου περί οργανώσεως των δικαστηρίων:

«Ένορκος δύναται να εκλεγεί κάθε Βούλγαρος πολίτης που έχει ικανότητα δικαίου ο οποίος:

1. είναι ηλικίας 21 έως 68 ετών·

2. διαθέτει διεύθυνση κατοικίας η οποία να εξακολουθεί να ισχύει σε δήμο που ανήκει στη δικαστική περιφέρεια του δικαστηρίου στο οποίο ζητεί να διοριστεί·

3. έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση·

4. δεν έχει καταδικασθεί για ποινικό αδίκημα εκ προθέσεως, ακόμη και σε περίπτωση άρσεως των συνεπειών της καταδίκης·

5. δεν πάσχει από ψυχική νόσο.»

18 Το άρθρο 8, παράγραφος 1, του Nakazatelno-protsesualen kodeks (κώδικα ποινικής δικονομίας, DV αριθ. 86, της 28ης Οκτωβρίου 2005), ως είχε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: κώδικας ποινικής δικονομίας), ορίζει τα ακόλουθα:

«Στις περιπτώσεις και σύμφωνα με τους όρους που προβλέπει ο παρών κώδικας, στις συνθέσεις των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων λαμβάνουν μέρος ένορκοι.»

19 Το άρθρο 13 του κώδικα ποινικής δικονομίας προβλέπει, στην παράγραφο 1, ότι το αρμόδιο δικαστήριο, η εισαγγελική αρχή και οι ανακριτικές αρχές, ενεργώντας εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων τους, οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για την εύρεση της αντικειμενικής αλήθειας και, στην παράγραφο 2, ότι η αντικειμενική αλήθεια διαπιστώνεται με τον τρόπο και τα μέσα που προβλέπει ο ως άνω κώδικας.

20 Δυνάμει του άρθρου 14, παράγραφος 1, του κώδικα ποινικής δικονομίας, το αρμόδιο δικαστήριο, η εισαγγελική αρχή και οι ανακριτικές αρχές αποφαίνονται βάσει της δικανικής πεποιθήσεώς τους, στηριζόμενοι στην αντικειμενική, ενδελεχή και πλήρη εξέταση όλων των περιστάσεων της εκάστοτε υποθέσεως και με γνώμονα τις διατάξεις του νόμου.

21 Κατά το άρθρο 18 του κώδικα ποινικής δικονομίας, το αρμόδιο δικαστήριο, η εισαγγελική αρχή και οι ανακριτικές αρχές αποφαίνονται επί τη βάσει των αποδεικτικών στοιχείων που έχουν προσωπικώς συλλέξει και εξετάσει, εκτός αν ο νόμος ορίζει διαφορετικά.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

22 Η VA είναι επί μονίμου βάσεως περιορισμένα ικανή για εργασία λόγω απώλειας της οράσεώς της, όπως βεβαιώνεται από πραγματογνωμοσύνη διενεργηθείσα το 1976. Παρακολούθησε ανώτατες σπουδές νομικής, πέρασε με επιτυχία τις εξετάσεις επαγγελματικής επάρκειας το 1977 και, εν συνεχεία, εργάστηκε στην Ένωση Τυφλών και στις δομές τυφλών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

23 Το 2014 διορίστηκε ως ένορκος στο Sofiyski gradski sad (δικαστήριο της πόλεως της Σόφιας, Βουλγαρία), κατόπιν διαδικασίας που διεξήχθη από το δημοτικό συμβούλιο της πόλεως αυτής. Τοποθετήθηκε στο Sofiyski rayonen sad (πρωτοβάθμιο περιφερειακό δικαστήριο Σόφιας, Βουλγαρία) και, κατόπιν κληρώσεως, στο έκτο ποινικό τμήμα του δικαστηρίου αυτού, στη σύνθεση του οποίου μετείχε η δικαστής UB καθώς και άλλοι τρεις ένορκοι. Ορκίστηκε ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου στις 25 Μαρτίου 2015.

24 Την περίοδο από 25 Μαρτίου 2015 μέχρι 9 Αυγούστου 2016 η VA δεν έλαβε μέρος σε καμία ποινική ακροαματική διαδικασία. Τον Μάιο του 2015 υπέβαλε αίτημα στον TC, πρόεδρο του Sofiyski rayonen sad (πρωτοβάθμιου περιφερειακού δικαστηρίου Σόφιας) να τοποθετηθεί σε σύνθεση με άλλον δικαστή, δεν έλαβε όμως απάντηση.

25 Στις 24 Σεπτεμβρίου 2015 η VA προσέφυγε στην Επιτροπή καταπολεμήσεως των διακρίσεων, υποστηρίζοντας ότι λόγω της αναπηρίας της είχε υποστεί δυσμενή μεταχείριση από τη δικαστή UB, καθόσον η τελευταία δεν της είχε παράσχει τη δυνατότητα να λάβει μέρος σε καμία ποινική διαδικασία, και από τον πρόεδρο του δικαστηρίου TC, ο οποίος δεν απάντησε στο αίτημά της να τοποθετηθεί σε σύνθεση με άλλον δικαστή ώστε να μπορέσει να ασκήσει το δικαίωμά της να εργαστεί ως ένορκος. Απαντώντας, ο TC και η UB επικαλέστηκαν, ειδικότερα, τη φύση των υποχρεώσεων του ενόρκου, την ανάγκη υπάρξεως ιδιαίτερων σωματικών χαρακτηριστικών καθώς και τη συνδρομή νόμιμου σκοπού, ήτοι την τήρηση των αρχών του κώδικα ποινικής δικονομίας, που δικαιολογεί τη διαφορετική μεταχείριση της VA βάσει χαρακτηριστικού που συνδέεται με αναπηρία, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, σημείο 2, του νόμου περί απαγορεύσεως των διακρίσεων.

26 Με απόφαση της 6ης Μαρτίου 2017 η Επιτροπή καταπολεμήσεως των διακρίσεων, αφού άκουσε τους TC και UB, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ήταν υπεύθυνοι για διάκριση λόγω αναπηρίας εις βάρος της VA, ιδίως κατά την έννοια του άρθρου 4 του νόμου περί απαγορεύσεως των διακρίσεων, και επέβαλε πρόστιμο ύψους 250 και 500 βουλγαρικών λέβα (BGN) (περίπου 130 και 260 ευρώ) αντιστοίχως σε έκαστο εξ αυτών.

27 Οι TC και UB προσέβαλαν αμφότεροι την απόφαση αυτή ενώπιον του Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικού πρωτοδικείου Σόφιας, Βουλγαρία), το οποίο απέρριψε τις σχετικές προσφυγές. Το εν λόγω δικαστήριο έκρινε, ειδικότερα, ότι η καταρχήν επιβολή περιορισμών στην πρόσβαση σε ένα επάγγελμα ή σε συγκεκριμένη δραστηριότητα, όπως αυτή του ενόρκου, με την αιτιολογία ότι η οικεία αναπηρία καθιστά αδύνατη την πλήρη άσκηση της δραστηριότητας, δεν είναι σύννομη. Ασφαλώς, οι κανόνες της ποινικής δικονομίας απαιτούν από τον ένορκο να τηρεί τις θεμελιώδεις αρχές της ποινικής διαδικασίας, ήτοι, προκειμένου περί δικαστικού σχηματισμού, την αμεσότητα, την αναζήτηση της αντικειμενικής αλήθειας και τη διαμόρφωση δικανικής πεποιθήσεως. Ωστόσο, το να τεκμαίρεται ότι η ύπαρξη αναπηρίας στερεί σε κάθε περίπτωση από ένα άτομο την ικανότητα να τηρήσει τις αρχές αυτές συνιστά διάκριση. Το εν λόγω δικαστήριο προσέθεσε ότι το γεγονός ότι η VA έλαβε μέρος σε μια σειρά από ακροαματικές διαδικασίες ποινικών υποθέσεων από τις 9 Αυγούστου 2016, ημερομηνία κατά την οποία ετέθη σε ισχύ νομοθετική μεταρρύθμιση με την οποία εισήχθη ο ηλεκτρονικός διορισμός των ενόρκων στις συνθέσεις των δικαστηρίων, επιβεβαιώνει τις ως άνω εκτιμήσεις.

28 Οι TC και UB άσκησαν ο καθένας αναίρεση κατά της αποφάσεως του Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικού πρωτοδικείου Σόφιας) ενώπιον του Varhoven administrativen sad (Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου, Βουλγαρία). Προς στήριξη της αιτήσεώς του, ο TC υποστήριξε ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο όφειλε να εφαρμόσει το άρθρο 7, παράγραφος 1, σημείο 2, του νόμου περί απαγορεύσεως των διακρίσεων, το οποίο αφορά τη συνδρομή μιας ουσιαστικής και καθοριστικής επαγγελματικής προϋποθέσεως. Λαμβανομένης υπόψη της φύσεώς τους, τα καθήκοντα του ενόρκου δεν μπορούν να ασκούνται από άτομα των οποίων η αναπηρία οδηγεί σε μη τήρηση των αρχών που κατοχυρώνονται στον κώδικα ποινικής δικονομίας. Η δε UB υποστηρίζει ότι το δικαστήριο αυτό εσφαλμένως δέχθηκε την υπεροχή του νόμου περί απαγορεύσεως των διακρίσεων έναντι των υπέρτερης ισχύος διατάξεων του κώδικα ποινικής δικονομίας και έναντι των αρχών που καθιερώνει ο κώδικας αυτός, τις οποίες ως ποινική δικαστής είναι υποχρεωμένη να τηρεί κατά την εξέταση των υποθέσεων που φέρονται προς εκδίκαση ενώπιον του δικαστηρίου, προσθέτει δε ότι οφείλει να διασφαλίζει τον ισότιμο χειρισμό, από όλα τα μέλη της συνθέσεως του δικαστηρίου, των αποδεικτικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στη δικογραφία και την εκ μέρους τους άμεση εκτίμηση της συμπεριφοράς των διαδίκων.

29 Στο πλαίσιο αυτό, λαμβάνοντας υπόψη τους κανόνες της ποινικής δικονομίας, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι δεν προκύπτει με σαφήνεια αν η άνιση μεταχείριση κατά την άσκηση της δραστηριότητας του ενόρκου από άτομο όπως η VA, το οποίο πάσχει από αναπηρία όπως η τυφλότητα, είναι σύννομη υπό το πρίσμα των διατάξεων της Συμβάσεως του ΟΗΕ, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) καθώς και της οδηγίας 2000/78, που αποσκοπεί στη διασφάλιση της ισότητας στην απασχόληση και την εργασία των ατόμων με αναπηρία.

30 Υπό τις συνθήκες αυτές το Varhoven administrativen sad (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Συνάγεται από την ερμηνεία του άρθρου 5, σημείο 2, της [Συμβάσεως του ΟΗΕ], καθώς και του άρθρου [2], παράγραφοι 1, 2 και 3, και του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας [2000/78] ότι ένα άτομο με αναπηρία οράσεως δύναται να ασκεί καθήκοντα ενόρκου και να λαμβάνει μέρος σε ποινικές δίκες ή

2) [αφορά] η επίμαχη εν προκειμένω αναπηρία ατόμου που πάσχει από μόνιμη τύφλωση χαρακτηριστικό το οποίο αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική προϋπόθεση για την άσκηση καθηκόντων ενόρκου, ώστε η ύπαρξή της να δικαιολογεί άνιση μεταχείριση μη συνιστώσα διάκριση λόγω “αναπηρίας”;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

31 Εισαγωγικώς, πρέπει να σημειωθεί ότι, καίτοι τα προδικαστικά ερωτήματα δεν κάνουν ευθεία αναφορά στις διατάξεις του Χάρτη, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, όπως προκύπτει από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, επί της συμβατότητας του αποκλεισμού ενός τυφλού ατόμου, όπως η VA, από την άσκηση καθηκόντων ενόρκου σε ποινική δίκη τόσο προς τις διατάξεις της οδηγίας 2000/78 και της Συμβάσεως του ΟΗΕ όσο και προς εκείνες του Χάρτη.

32 Πρέπει να υπομνησθεί ότι η οδηγία αυτή εξειδικεύει, στον τομέα τον οποίο καλύπτει, τη γενική αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων η οποία κατοχυρώνεται πλέον με το άρθρο 21 του Χάρτη (απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2021, Szpital Kliniczny im. dra J. Babińskiego Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Krakowie, C-16/19, EU:C:2021:64, σκέψη 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

33 Επιπλέον, το άρθρο 26 του Χάρτη προβλέπει ότι η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ατόμων με ειδικές ανάγκες να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο.

34 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με τα ερωτήματά του, που πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατ’ ουσίαν, αν το άρθρο 2, παράγραφος 2, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, ερμηνευόμενα με βάση τα άρθρα 21 και 26 του Χάρτη καθώς και τη Σύμβαση του ΟΗΕ, έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν να στερείται ένα τυφλό άτομο κάθε δυνατότητας να ασκήσει καθήκοντα ενόρκου σε ποινική δίκη.

35 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι τόσο από τον τίτλο και το προοίμιο όσο και από το περιεχόμενο και τον σκοπό της οδηγίας 2000/78 προκύπτει ότι η οδηγία αυτή αποσκοπεί στον καθορισμό ενός γενικού πλαισίου για να εξασφαλιστεί σε όλους ίση μεταχείριση «στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας», προσφέροντάς τους αποτελεσματική προστασία από τις δυσμενείς διακρίσεις που βασίζονται σε οποιονδήποτε από τους λόγους που απαριθμούνται στο άρθρο 1, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η αναπηρία (απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

36 Όπως απορρέει από το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχεία α′ και γ′, της οδηγίας 2000/78, εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην Ένωση, η οδηγία αυτή τυγχάνει εφαρμογής σε όλα τα πρόσωπα, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά, μεταξύ άλλων, τους όρους πρόσβασης στην απασχόληση καθώς τις εργασιακές συνθήκες και τους όρους απασχόλησης και εργασίας.

37 Από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι τα καθήκοντα του ενόρκου συνιστούν αμειβόμενη επαγγελματική δραστηριότητα, ότι η VA επελέγη για να ασκήσει τα καθήκοντα αυτά και τοποθετήθηκε σε ποινικό τμήμα δικαστηρίου, καθώς και ότι, στην πράξη, την περίοδο από 25 Μαρτίου 2015 μέχρι 9 Αυγούστου 2016 δεν μπόρεσε να ασκήσει τα καθήκοντα αυτά και, επομένως, να έχει πρόσβαση σε μια τέτοια απασχόληση.

38 Σε μια τέτοια περίπτωση, κρίσιμοι είναι τόσο οι όροι προσβάσεως σε απασχόληση, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2000/78, όσο και οι εργασιακές συνθήκες και οι όροι απασχόλησης, περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, της ως άνω οδηγίας.

39 Εξάλλου, δεν αμφισβητείται ότι η VA είναι «άτομο με ειδικές ανάγκες», κατά την έννοια της οδηγίας 2000/78, λόγω μόνιμης απώλειας της οράσεώς της, με τη διευκρίνιση ότι, κατά πάγια νομολογία, ως «ειδική ανάγκη» (αναπηρία) πρέπει να νοείται μειονεκτική κατάσταση οφειλόμενη, ιδίως, σε μακροχρόνια σωματική, διανοητική ή ψυχική πάθηση η οποία, σε συνδυασμό με διάφορα εμπόδια, μπορεί να παρακωλύσει την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή του συγκεκριμένου ατόμου στον επαγγελματικό βίο σε ισότιμη βάση με τους λοιπούς εργαζομένους (πρβλ. απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2019, Nobel Plastiques Ibérica, C-397/18, EU:C:2019:703, σκέψη 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

40 Επομένως, μια κατάσταση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

41 Όσον αφορά, πρώτον, την ύπαρξη διαφορετικής μεταχείρισης λόγω αναπηρίας, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, για τους σκοπούς εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας η «αρχή της ίσης μεταχείρισης» σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1 της οδηγίας. Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής ορίζει ειδικότερα ότι συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, μεταξύ των οποίων η αναπηρία, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία κάποιο άλλο υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση.

42 Εν προκειμένω, από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι, από τις 25 Μαρτίου 2015 μέχρι τις 9 Αυγούστου 2016, η VA δεν μπόρεσε να μετάσχει σε καμία από τις ακροαματικές διαδικασίες του τμήματος στο οποίο είχε τοποθετηθεί, και δη λόγω της τυφλότητάς της. Ως εκ τούτου, προκύπτει ότι υπέστη λόγω της αναπηρίας της λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση από τους άλλους ενόρκους που είχαν τοποθετηθεί στο τμήμα αυτό και που βρίσκονταν σε συγκρίσιμη κατάσταση, χωρίς όμως να πάσχουν από τύφλωση, πράγμα το οποίο συνιστά διαφορετική μεταχείριση στηριζόμενη απευθείας στην αναπηρία, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2000/78.

43 Όσον αφορά, δεύτερον, το ζήτημα αν μια τέτοια διαφορετική μεταχείριση δύναται να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, υπενθυμίζεται ότι, κατά το ίδιο το γράμμα της διάταξης αυτής, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η διαφορετική

μεταχείριση η οποία βασίζεται σε χαρακτηριστικό συνδεόμενο με έναν από τους λόγους που μνημονεύονται στο άρθρο 1 της οδηγίας δεν συνιστά διάκριση όταν, λόγω της φύσης των συγκεκριμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων ή του πλαισίου εντός του οποίου αυτές διεξάγονται, ένα τέτοιο χαρακτηριστικό αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο σκοπός είναι θεμιτός και η προϋπόθεση είναι σύμφωνη προς την αρχή της αναλογικότητας.

44 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τέτοια ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση δεν πρέπει να συνιστά ο λόγος επί του οποίου βασίζεται η διαφορετική μεταχείριση, αλλά ένα χαρακτηριστικό συνδεόμενο με τον λόγο αυτόν (απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2016, Salaberria Sorondo, C-258/15, EU:C:2016:873, σκέψη 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

45 Στο μέτρο που επιτρέπει παρέκκλιση από την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αιτιολογικής της σκέψης 23, η οποία κάνει λόγο για «πολύ περιορισμένες περιπτώσεις» στις οποίες μπορεί να δικαιολογηθεί μια τέτοια διαφορετική μεταχείριση, πρέπει να ερμηνεύεται στενά (απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, σκέψη 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

46 Όσον αφορά τον σκοπό τον οποίο επικαλέστηκαν προς δικαιολόγηση της δυσμενούς μεταχείρισης της VA λόγω της αναπηρίας της, οι TC και UB υποστηρίζουν ότι ο αποκλεισμός της VA από τη συμμετοχή στις ακροαματικές διαδικασίες του ποινικού τμήματος στο οποίο είχε τοποθετηθεί μέχρι τον Αύγουστο του 2016 αποσκοπούσε στην εξασφάλιση της πλήρους τηρήσεως των αρχών του κώδικα ποινικής δικονομίας, ειδικότερα της αρχής της αμεσότητας και της άμεσης εκτιμήσεως των αποδεικτικών στοιχείων προκειμένου περί της διαπιστώσεως της αντικειμενικής αλήθειας, οι οποίες απορρέουν από τα άρθρα 14 και 18 του κώδικα αυτού.

47 Συγκεκριμένα, οι TC και UB υποστηρίζουν ότι τα καθήκοντα του ενόρκου δεν μπορούν να ασκούνται από άτομα που πάσχουν από αναπηρία όπως η τυφλότητα. Για την άσκηση των καθηκόντων αυτών απαιτούνται, καταρχήν, ειδικές σωματικές ικανότητες, όπως η όραση.

48 Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι, καίτοι ο νόμος περί οργανώσεως των δικαστηρίων προβλέπει, στο άρθρο 67, παράγραφος 1, ότι ο ένορκος πρέπει ειδικότερα να είναι ικανός να ασκήσει τα δικαιώματά του και να μην πάσχει από ψυχική ασθένεια, εντούτοις ο νόμος αυτός δεν προβλέπει, σύμφωνα με τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, κάποια απαίτηση όσον αφορά τη σωματική ικανότητα του ενόρκου ούτε προβλέπει λόγο αποκλεισμού εξαιτίας σωματικής αναπηρίας όπως η τύφλωση.

49 Από τα ίδια αυτά στοιχεία προκύπτει ότι από τις 9 Αυγούστου 2016 τέθηκε σε εφαρμογή ο ηλεκτρονικός διορισμός των ενόρκων κατόπιν της ενάρξεως ισχύος σχετικής νομοθετικής μεταρρυθμίσεως, με συνέπεια η VA να μετάσχει έκτοτε σε μια σειρά ακροαματικών διαδικασιών σε ποινικές υποθέσεις. Ο ηλεκτρονικός διορισμός των ενόρκων που προβλέπεται από την κρίσιμη στην κύρια δίκη εθνική νομοθεσία λαμβάνει, επομένως, χώρα χωρίς να λαμβάνονται υπόψη στοιχεία σχετικά με το πρόσωπο των ενόρκων αυτών, όπως σε σχέση με τις υποθέσεις που θα κληθούν να εξετάσουν, πράγμα το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

50 Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η ιδιαίτερη σωματική ικανότητα μπορεί να θεωρηθεί ως «ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση» κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 για την άσκηση ορισμένων επαγγελμάτων όπως του πυροσβέστη ή του αστυνομικού. Ομοίως, το γεγονός ότι η ακουστική οξύτητα πρέπει να πληροί

ένα ελάχιστο όριο αντίληψης του ήχου το οποίο καθορίζει η εθνική νομοθεσία μπορεί να θεωρηθεί ως μια τέτοια προϋπόθεση για την άσκηση του επαγγέλματος του σωφρονιστικού υπαλλήλου (πρβλ. απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, σκέψεις 40 και 41).

51 Το Δικαστήριο έχει κρίνει επίσης ότι η όραση αποτελεί ουσιώδη παράγοντα για την οδήγηση μηχανοκίνητων οχημάτων, οπότε απαίτηση περί ελάχιστου ορίου οπτικής οξύτητας επιβαλλόμενη από τον νομοθέτη της Ένωσης για την άσκηση του επαγγέλματος του επαγγελματία οδηγού είναι σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης λαμβανομένου υπόψη του σκοπού διασφαλίσεως της οδικής ασφάλειας (πρβλ. απόφαση της 22ας Μαΐου 2014, Glatzel, C-356/12, EU:C:2014:350, σκέψεις 54 και 72).

52 Ομοίως, λόγω της φύσεως των καθηκόντων του ενόρκου σε ποινική δίκη και των συνθηκών ασκήσεώς τους, που μπορούν σε ορισμένες περιπτώσεις να συνεπάγονται την εξέταση και την εκτίμηση οπτικών αποδεικτικών στοιχείων, η όραση μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως «ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση» για το επάγγελμα του ενόρκου σε μια τέτοια διαδικασία, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, υπό την προϋπόθεση ωστόσο ότι μια τέτοια εξέταση και η εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν, μεταξύ άλλων, με ιατροτεχνικά μέσα.

53 Εξάλλου, η προβαλλόμενη από τους TC και UB εξασφάλιση της πλήρους τηρήσεως των αρχών της ποινικής διαδικασίας, μεταξύ των οποίων αυτές της αμεσότητας και της άμεσης εκτιμήσεως των αποδεικτικών στοιχείων, μπορεί να συνιστά θεμιτό σκοπό, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78.

54 Κατά συνέπεια, πρέπει να εξακριβωθεί αν το μέτρο που ελήφθη έναντι της VA στην υπόθεση της κύριας δίκης, το οποίο συνίσταται στον πλήρη αποκλεισμό της από την άσκηση των καθηκόντων ενόρκου σε ποινική δίκη, είναι πρόσφορο προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και αν βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη αυτή ορίου. Όσον αφορά τη συμφωνία του μέτρου προς την αρχή της αναλογικότητας, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, βάσει του άρθρου 5 της οδηγίας 2000/78, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές της σκέψεις 20 και 21, ο εργοδότης οφείλει να λαμβάνει τα ενδεδειγμένα μέτρα, ανάλογα με τις ανάγκες που παρουσιάζονται σε μια συγκεκριμένη κατάσταση, ώστε το πρόσωπο με αναπηρία να μπορεί να έχει πρόσβαση σε θέση εργασίας, να ασκεί ή να προάγεται στο επάγγελμά του, εκτός εάν τα μέτρα αυτά συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση για τον εργοδότη (πρβλ. απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, σκέψεις 42 και 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

55 Όσον αφορά τον πρόσφορο χαρακτήρα του μέτρου, πρέπει να σημειωθεί ότι τούτο συμβάλλει, ασφαλώς, στην τήρηση των κανόνων του κώδικα ποινικής δικονομίας όσον αφορά την αρχή της αμεσότητας και την άμεση εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων.

56 Εντούτοις, όσον αφορά τον αναγκαίο χαρακτήρα του εν λόγω μέτρου, πρέπει να σημειωθεί ότι η VA αποκλείστηκε κατά τρόπο απόλυτο από τη συμμετοχή στις υποθέσεις του ποινικού τμήματος στο οποίο είχε τοποθετηθεί, χωρίς κάποια εκτίμηση της ατομικής της ικανότητας να ασκήσει τα καθήκοντά της και χωρίς εξέταση της δυνατότητας αντιμετωπίσεως των ενδεχόμενων δυσχερειών που θα μπορούσαν να ανακύψουν συναφώς.

57 Κατά τα λοιπά, όπως σημειώνεται στη σκέψη 54 της παρούσας αποφάσεως, ο εργοδότης υποχρεούται να προβλέπει εύλογες προσαρμογές για τα άτομα με αναπηρία, αναλόγως των αναγκών σε κάθε συγκεκριμένη κατάσταση. Πράγματι, κατά την αιτιολογική σκέψη 16 της

οδηγίας 2000/78, η θέσπιση μέτρων για την αντιμετώπιση των αναγκών των ατόμων με ειδικές ανάγκες στον εργασιακό χώρο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας. Ως προς το ζήτημα αυτό, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι ο όρος «εύλογες προσαρμογές» πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως, υπό την έννοια ότι αφορά την άρση των διάφορων περιορισμών που παρακωλύουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στον επαγγελματικό βίο σε ισότιμη βάση με τους λοιπούς εργαζομένους. Εξάλλου, η αιτιολογική σκέψη 20 της εν λόγω οδηγίας περιλαμβάνει συναφώς έναν μη εξαντλητικό κατάλογο εύλογων προσαρμογών πρακτικής, οργανωτικής ή εκπαιδευτικής φύσεως (απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

58 Η ως άνω υποχρέωση πρέπει να ερμηνεύεται με γνώμονα το άρθρο 26 του Χάρτη, που καθιερώνει την αρχή της εντάξεως στην κοινωνία των ατόμων με αναπηρία ώστε να επωφελούνται μέτρων που τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο.

59 Η υποχρέωση αυτή καθιερώνεται επίσης με τη Σύμβαση του ΟΗΕ, υπενθυμίζεται δε ότι μπορεί να γίνεται επίκληση των διατάξεων της ως άνω Συμβάσεως στο πλαίσιο της ερμηνείας της οδηγίας 2000/78, οπότε η οδηγία αυτή πρέπει να ερμηνεύεται, στο μέτρο του δυνατού, κατά τρόπο σύμφωνο προς την εν λόγω Σύμβαση (απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

60 Η Σύμβαση του ΟΗΕ ορίζει στο άρθρο 5, παράγραφος 3, ότι, για την προάσπιση της ισότητας και την εξάλειψη των διακρίσεων, τα συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν την παροχή εύλογων διευκολύνσεων.

61 Εξάλλου, ακριβώς προς τον σκοπό της εντάξεως στην κοινωνία το άρθρο 5, παράγραφος 3, της Συμβάσεως του ΟΗΕ προβλέπει την προώθηση της ισότητας των ατόμων με αναπηρία και την εξάλειψη κάθε δυσμενούς διακρίσεως, όπως συνάγεται από το άρθρο 27 της εν λόγω Συμβάσεως, αναγνωρίζοντας στα άτομα αυτά, βάσει της ισότητας με τα λοιπά άτομα, το δικαίωμα στην εργασία, ιδίως τη δυνατότητα να κερδίζουν τα προς το ζην με εργασία την οποία επιλέγουν ή αποδέχονται ελεύθερα στην αγορά εργασίας και σε εργασιακό περιβάλλον ανοικτό, που διευκολύνει την κοινωνική ένταξη και είναι προσβάσιμο στα άτομα με αναπηρία.

62 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, η VA αποκλείστηκε αδιακρίτως από κάθε δυνατότητα συμμετοχής σε ποινικές υποθέσεις χωρίς κάποια διαφοροποίηση σε συνάρτηση με την εκάστοτε υπόθεση και χωρίς να ελεγχθεί αν μπορούσαν να της προταθούν εύλογες προσαρμογές, όπως υλική, προσωπική ή οργανωτική βοήθεια.

63 Ως εκ τούτου, με την επιφύλαξη εξακριβώσεως από το αιτούν δικαστήριο, το ως άνω μέτρο βαίνει πέραν των ορίων του αναγκαίου, καθόσον μάλιστα από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι, μετά την πρόβλεψη ηλεκτρονικού διορισμού των ενόρκων τον Αύγουστο του 2016, η VA μετέσχε, με την ιδιότητα αυτή, στην εκδίκαση πολλών ποινικών υποθέσεων. Όπως επισήμαναν τόσο η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της όσο και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 100 των προτάσεών του, η περίσταση αυτή μπορεί να αποτελεί ένδειξη ότι η ενδιαφερομένη είναι ικανή να ασκεί καθήκοντα ενόρκου με πλήρη τήρηση των κανόνων της ποινικής διαδικασίας.

64 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α′, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, ερμηνευόμενα με βάση τα άρθρα 21 και 26 του Χάρτη καθώς και τη Σύμβαση του ΟΗΕ, έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν να στερείται ένα τυφλό άτομο κάθε δυνατότητας να ασκήσει καθήκοντα ενόρκου σε ποινική δίκη.

Επί των δικαστικών εξόδων

65 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α′, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, ερμηνευόμενα με βάση τα άρθρα 21 και 26 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, που εγκρίθηκε στο όνομα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2009, έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν να στερείται ένα τυφλό άτομο κάθε δυνατότητας να ασκήσει καθήκοντα ενόρκου σε ποινική δίκη.

(υπογραφές)